

Шановні читачі!

Ви тримаєте в руках книгу, видання якої присвячено 20-й річниці з моменту заснування Української нафтогазової академії (УНГА) — всеукраїнської громадської науково-технічної організації, яка об'єднує визнаних учених, провідних фахівців, трудові колективи підприємств, науково-дослідних та проектно-конструкторських установ, навчальних закладів, товариств, які працюють у нафтогазовому комплексі. Головне завдання цієї книги — ознайомити громадськість з історією, напрямками діяльності, досягненнями і проблемами цього комплексу та особистостями, які творили цю історію, а також тими, хто сьогодні продовжує працювати в галузі. Вона висвітлює процес становлення нашої Академії і внесок її членів у поступ та інноваційний розвиток нафтогазової промисловості.

Найперша згадка про нафтопрояви на Керченському півострові, які були виявлені в колодязях і на грязьових вулканах, доходить до нас з III ст. до н. е. Інформація про використання карпатської нафти з медичною метою та для змащування коліс вазів датується XIII ст.

Вважається, що промислове видобування нафти на теренах України розпочалося в останній чверті XVIII ст. спершу на Коломийщині, а потім в інших районах Галичини. Найдавнішими є нафтопромисли в районі населених пунктів Слобода-Рунгурська (1771) та Нагуєвичі (1792).

Про родовища озокериту і нафтові джерела в районі Борислава стало відомо понад 200 років тому, але перші нафтові копальні, які виникли поблизу містечка, згадані лише у 20-х рр. XIX ст. Згодом тут було відкрите потужне Бориславське нафтове родовище.

Після винаходу Яном Зегом та Ігнатієм Лукасевичем методи розділення нафти на фракції і створення газової лампи (це відбулося у Львові у 1852 р.) у світі різко зріс попит на газ, а Борислав став центром видобування нафти у Східних Карпатах. У 1863 р. — цей рік вважають початком промислової переробки нафти на теренах України — в м. Дрогобич почав працювати нафтопереробний завод під назвою «Галиція».

У 1886 р. на Бориславському родовищі започаткували буріння свердловин ударним способом, завдяки чому розпочалося бурхливе зростання обсягів видобутку нафти. Вже в 1909 р. на Прикарпатті видобували 2 млн т цієї корисної копалини.

Становлення газової промисловості в Україні також розпочалося на Прикарпатті з уведення в 1924 р. у промислову експлуатацію Дашавського газового родовища, відкритого в 1920 р., та будівництвом першого газопроводу Дашава–Стрий.

Активний розвиток нафтогазової промисловості в повоєнні роки став можливим завдяки відкриттю низки нафтових (Долинське, Битківське, Гнідинцівське, Леляківське, Глинсько-Розбишівське, Качанівське) та газових (Угерське, Рудківське, Більче-Волицьке, Шебелинське, Єфремівське, Хрестищенське) родовищ. Це, своєю чергою, зумовило потребу у будівництві розгалуженої мережі трубопровідного транспортування нафти і газу, а також нафтопереробних заводів.

Сьогодні в Україні відкрито 403 родовища нафти і газу, з яких 242 — у Східному, 115 — у Західному, а 46 — у Південному нафтогазоносних регіонах. Більшість із них (237) дуже дрібні — із запасами до 1 млн т умовного палива (т у. п.). Серед цих родовищ — 109 дрібних (1–5 млн т у. п.), 29 невеликих (5–10 млн т у. п.), 23 середні (10–30 млн т у. п.), чотири великі (30–100 млн т у. п.), одне дуже велике (100–300 млн т у. п.) та одне унікальне (понад 300 т у. п.).

В Україні створено розвинену газотранспортну систему, яка об'єднує майже 40 тис. км газопроводів, зокрема 14 тис. км трубопроводів діаметром 1020–1420 мм, 79 компресорних станцій (123 компресорні цехи) загальною потужністю 5500 МВт, 13 підземних сховищ газу. Пропускна здатність системи на вході становить 290 млрд м³ на рік, а на виході — 170 млрд м³ на рік. Також існує можливість реверсного газопостачання з території інших європейських країн.

Мережа нафтопроводів значно менша. Нафтопровідний транспорт України об'єднує 12 основних магістральних нафтопроводів, загальна довжина яких сягає 3,7 тис. км. Вони забезпечують як постачання енергетичних ресурсів усередині країни, так і транзит нафти до країн Центральної Європи.

Переробка вуглеводневої сировини в Україні здійснюється на семи газопереробних і шести нафтопереробних заводах, найпотужнішими з яких є Лисичанський, Кременчуцький, Херсонський та Одеський НПЗ, Шебелинський ГПЗ.

На початку 90-х рр. XX ст. утворилася низка всеукраїнських громадських наукових організацій для цілеспрямованого розвитку відповідних напрямів науки, взаємної координації науково-дослідної роботи, захисту інтересів фахівців тощо.

У нафтогазовому комплексі такою галузевою організацією стала Українська нафтогазова академія, шлях до державного визнання якої почався у м. Львові в 1992 р. З ініціативи голови Міжвідомчої ради з координації науково-дослідних геолого-геофізичних і геологорозвідувальних робіт на нафту і газ в Україні, директора Українського державного геологорозвідувального інституту, проф. М. М. Іванюти 23 червня 1992 р. відбулися установчі збори Академії. В них взяли участь члени згаданої Міжвідомчої ради та представники Львівського, Івано-Франківського, Київського, Харківського, Полтавського, Чернігівського і Кримського місцевих осередків. Для проведення подальших організаційних заходів збори створили Організаційний комітет у складі 27 членів на чолі з д. г.-м. н. С. С. Кругловим. Оргкомітет обрав перших дійсних членів УНГА та конкурсну комісію. До її складу ввійшли академіки П. Ф. Шпак (голова), В. В. Глушко, В. О. Дядюра, М. М. Іванюта, О. М. Істомін, Б. П. Кабишев, С. С. Круглов, Б. Г. Тарасов, А. В. Чекунов.

У результаті конкурсу, проведеного в лютому 1993 р., обрано 21 дійсного члена і 45 членів-кореспондентів здебільшого у відділеннях геології нафти і газу (керівник — П. Ф. Шпак, пізніше — М. І. Євдошук) та геофізичних методів досліджень (М. К. Ківшик, згодом — М. Д. Красножон). У той же день загальні збори Академії обрали першим президентом УНГА проф. М. М. Іванюту, віце-президентом — проф. Р. С. Яремійчука, головним ученим секретарем — д. г.-м. н. Г. Ю. Бойка. До складу Президії увійшли також Б. О. Бялюк, О. М. Істомін, М. К. Ківшик, Р. М. Кондрат, З. П. Осінчук, П. Ф. Шпак, а до Ревізійної комісії — М. Р. Ковальчук, Ю. З. Крупський, Д. Н. Лящук.

У березні-квітні 1993 р. Президія завершила підготовку документів до заяви засновників УНГА, серед яких були М. М. Іванюта, В. В. Глушко, Г. Ю. Бойко, С. С. Круглов, В. В. Колодій, Ю. З. Крупський, Д. Н. Лящук та ін. Необхідні для реєстрації матеріали були представлені в Управління об'єднань громадян Мін'юсту України. 30 квітня 1993 р. УНГА одержала державне визнання як всеукраїнська громадська організація (свідоцтво про реєстрацію № 447). У липні того ж року наказом президента Академії у Львові було сформовано (переважно зі співробітників УкрДГРІ) невеликий виконавчий апарат Президії УНГА,

роботою якого щоденно протягом семи перших років керували М. М. Іванюта, Г. Ю. Бойко, С. М. Захарчук.

Упродовж 1994–2000 рр. значно збільшилася кількість академіків і членів-кореспондентів Академії, особливо у відділеннях буріння свердловин (керівники — Р. С. Яремійчук, Я. С. Коцкулич), розробки й експлуатації родовищ (Р. М. Кондрат), переробки нафти і газу (В. У. Шевчук, Г. І. Чередниченко, А. Д. Мартинюк), обладнання та механізмів (Є. І. Крижанівський, В. І. Векерик), транспортування нафти і газу (Р. М. Макар, Р. М. Говдяк), економіки (В. І. Григор'єв, М. О. Данилюк) та охорони навколишнього середовища (З. П. Осінчук). У Львові і Харкові в 1994, 1996 і 2000 рр. були відкриті нові відділення УНГА: з питань розкриття і випробування пластів (керівники — В. О. Федішин, М. В. Лігоцький), автоматизації технологічних процесів і виробничо-господарської діяльності (В. В. Дубровський) і нетрадиційних методів підготовки нафтогазоресурсної бази (О. М. Істомін). Поступово склад Президії збільшився до 30 осіб.

У 2000 р. президентом Академії обрано акад. М. П. Ковалка, головним ученим секретарем — акад. Г. М. Ладженського, а Президія та її новий апарат перемістилися до столиці України. В 2005 р. головним ученим секретарем УНГА став Є. В. Кобилянський. У 2008 р. президентом УНГА обрано акад. Б. О. Клюка, головним ученим секретарем — акад. А. М. Ковалю.

Об'єднання фахівців академічної, галузевої, університетської науки та установ і підприємств (акціонерних товариств) у межах певних структур Української нафтогазової академії сприяло обговоренню і вирішенню актуальних питань розвитку нафтогазового комплексу та його наукового забезпечення. Координація наукових досліджень в умовах системи договірних замовлень потребувала нових методів визначення пріоритетних напрямків розвитку нафтової і газової промисловості України. Поряд із обґрунтуванням та реалізацією державних комплексних програм, які фінансуються з бюджету, актуальними стали договірні відносини з інвесторами. При існуванні системи договірних замовлень різноманітні наукові дослідження здійснювала будь-яка організація галузі за умови узгодження із суміжними розробками.

Виконуючи доручення керівництва Держкомгеології та Держнафтогазпрому України, Президія УНГА в 1994–1995 рр. зробила спробу критично розглянути річні плани наукових і тематичних робіт різних відомств. Для цього була створена Головна консультативна рада та проблемні координаційно-консультативні ради у відділеннях. Досвід їх роботи засвідчив те, що реальними шляхами впливу громадськості на науковий процес у галузі є оперативне інформування виробничих підприємств, наукових і конструкторських установ про постановку та результати досліджень і розв'язання конкретних проблем нафтогазової справи творчими колективами УНГА, а також стимулювання кращих наукових робіт преміями Академії та висуненням на Державну премію України. Для посилення інформаційної діяльності УНГА організувала і проводила міжнародні науково-практичні конференції (Івано-Франківськ, 1993, 2000; Київ, 1994, 2002; Львів, 1995; Харків, 1996; Полтава, 1998; Судак, 2004; Борислав, 2012), публікувала матеріали цих заходів і реферати завершених розробок із проблем нафтогазового комплексу, стала співзасновником журналів «Нафтова і газова промисловість», «Геологія і геохімія горючих копалин», «Розвідка та розробка нафтових і газових родовищ».

Підтвердженням ефективності пошуків нових шляхів об'єднання зусиль широкого кола фахівців нафтогазової справи стало, зокрема, створення праці «Атлас родовищ нафти і газу України» та низки інших наукових розробок Академії.

Резервом впливу науковців на напрямки розвитку нафтогазового комплексу є також проведення незалежної громадської експертизи великих проектів та науково-технічних програм.

Така експертна оцінка сьогодні є нагальною для установчих документів щодо створення міжнародного газотранспортного консорціуму, організації видобування сланцевого газу. Вдалому вибору найважливіших векторів науково-технічної діяльності, визначенню пріоритетів і підняттю рівня наукових розробок сприятиме й узгоджена активна співпраця споріднених відділень УНГА, зокрема при створенні системи інноваційних проектів.

Члени Академії підготували та видали сотні підручників, довідників, словників і монографій.

Сьогодні Українська нафтогазова академія об'єднує 670 провідних представників науки, виробництва, освіти і ділових кіл, діяльність яких пов'язана з нафтогазовим комплексом. Серед них — 240 академіків, 370 членів-кореспондентів, сім почесних членів, 43 іноземні члени зі США, Канади, В'єтнаму, Бразилії, Польщі, Мексики, Болгарії, Росії, Білорусі, Грузії, Азербайджану. До її складу входить 51 колективний член, а також академік та три члени-кореспонденти Національної академії наук України, понад 20 лауреатів Державної премії України в галузі науки і техніки.

Науковці Академії самовідданою працею сприяють всебічному розвитку незалежної України та її входженню до кола розвинених країн світу. Це надзвичайно важливо в сучасних умовах, коли провідна роль у розв'язанні проблем соціального, культурного й економічного прогресу та створенні нової техніки і технологій належить науці.

Надзвичайно важливим та престижним у науково-практичній діяльності є збирання й оприлюднення довідкової та енциклопедичної інформації, організація і проведення науково-практичних конференцій. І ми доклали певних зусиль, щоб ця книга побачила світ та знайшла свого читача.

Спілкування науковців і виробників, обмін інформацією сприяють вирішенню актуальних питань розвитку нафтогазового комплексу та забезпечують виконання і координацію фундаментальних та науково-дослідних робіт для вирішення виробничих проблем, а також взаємодію галузевої, університетської науки і виробництва.

Реальними способами впливу громадськості на науковий прогрес у галузі є оперативне інформування виробничих підприємств, наукових та конструкторських установ про організацію і результати досліджень та вирішення проблем науковими колективами. Тому важливо, щоб довідково-енциклопедичні матеріали були доступні широкому колу як науковців та промисловців, так і всіх зацікавлених у цьому громадян.

Поліпшення стосунків між наукою та суспільством, інформування громадськості щодо наукових досягнень і практичних розробок учених стимулюватиме інноваційний розвиток та широке залучення інвестицій.

Для ознайомлення співробітників галузі і пересічного читача в цій книзі подано наукові статті та представлено результати науково-дослідних робіт в окремих підгалузях нафтогазового комплексу, розкрито певні історичні аспекти, висвітлено діяльність керівників, науковців та фахівців, які працювали і працюють у нафтовій та газовій промисловості України.

Від імені колективу Академії бажаю всім читачам доброго здоров'я, творчого натхнення і плідної роботи для подальшого забезпечення розвитку паливно-енергетичного комплексу України та добробуту її громадян!

3 повагою
президент Української
нафтогазової академії
Богдан Клюк

